

021

KISWAHILI

(Kwa watahiniwa Walioko na Wasiokuwa Shuleni)

Muda: Saa 3

Mwaka: 2023

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A, B na C zenye jumla ya maswali **kumi na moja (11)**.
2. Jibu maswali yote katika sehemu A na B, na maswali **mawili (2)** kutoka sehemu C ambapo swali la **tisa (9)** ni la lazima.
3. Sehemu A ina alama **kumi na sita (16)**, sehemu B alama **hamsini na nne (54)** na sehemu C ina alama **thelathini (30)**.
4. Zingatia maelekezo ya **kila sehemu** na ya **kila swali**.
5. Vifaa vya mawasiliano na vitu visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.



SEHEMU A (Alama 16)

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

1. Katika kipengele (i) - (x), chagua jibu sahihi kisha andika herufi ya jibu hilo kwenye kijitabu chako cha kujibia.

(i) Katika masimulizi ya hadithi, maana sahihi ya soga ni ipi?

- A Hadithi ndefu zinazohusu binadamu.
- B Hadithi zinazohusu binadamu na wanyama.
- C Hadithi fupi za kuchekesha na kukejeli.
- D Hadithi fupi zinazoelezea makosa au uovu.
- E Hadithi ndefu za kubuni na zinazochekesha.

(ii) Kati ya methali zifuatazo, ipi ina maana **tofauti** na zingine?

- A Ujanja mwingi mbele giza.
- B Akili nyingi huondoa maarifa.
- C Mdharau biu huibuka yeye.
- D Ukupigao ndio ukufunzao.
- E Mdharau mwiba, mguu huota tende.

(iii) “Kiangazi kiliunguza kikaunguza Hatimaye, mwaka elfu moja mia tisa hamsini na sita mvua zikaanza ijapokuwa kwa maringo.” Usimulizi huu ni aina gani ya hadithi?

- | | |
|------------|----------|
| A Visasili | B Vigano |
| C Soga | D Ngano |
| E Tarihi | |

(iv) “Papai limeiva nyumbani lakini nashindwa kulila.” Kauli hii inawakilisha aina gani ya semi?

- | | |
|-----------|---------------|
| A Methali | B Mizungu |
| C Nahau | D Kitendawili |
| E Misemo | |

(v) Mbinu ya kufupisha maneno katika ushairi ili kupata ulinganifu wa mizani huitwaje?

- | | |
|-------------|--------------|
| A Tasfida | B Tathilitha |
| C Inkisari | D Ufupisho |
| E Inkishafi | |

(vi) Ubainishaji wa maneno ya kuzua au yasiyo rasmi katika lugha huhusisha alama ipi ya uandishi kati ya hizi?

- | | |
|---------|---------------|
| A Mkato | B Nukta-pacha |
| C Nukta | D Nukta-mkato |
| E Mtajo | |

(vii) Kati ya maneno yafuatayo, neno lipi **haliundwi** kwa mbinu ya mwambatano?

- A Batamzinga
- B Barabara
- C Jotoridi
- D Chajio
- E Deltao

(viii) Maneno yafuatayo yana maana zaidi ya moja **isipokuwa**

- A Ua
- B Mbuzi
- C Kata
- D Nyau
- E Paa

(ix) Katika neno 'umempelekea' mofimu ipi inawakilisha kauli ya kutendea?

- A me-
- B -e-
- C -m-
- D -pelek-
- E -a

(x) Kulingana na chimbuko la Kiswahili, lahaja ya Kijomvu ilizungumzwa maeneo gani?

- A Kaskazini mwa Tanga
- B Kusini mwa Somalia
- C Kisiwa cha Mafia
- D Kisiwa cha Pemba
- E Sehemu ya Malindi

2. Oanisha tungo tata zilizopo katika **Orodha A** na chanzo cha utata huo kutoka **Orodha B** kisha andika herufi ya jibu sahihi katika kijitabu chako cha kujibia.

Orodha A	Orodha B
(i) Nilipofika nyumbani nilimkuta hayupo.	A Tafsiri ya neno kwa neno.
(ii) Juma alikimbizwa hospitalini.	B Kutozingatia mantiki.
(iii) Bwana Musa anaendesha.	C Kutumia mofimu ya kauli ya utendea.
(iv) Aliamua kumkimbilia siku ya mwaka mpya.	D Kutozingatia alama za uandishi.
(v) Mama Halima amekaja.	E Kutozingatia matamshi sahihi.
(vi) Alikuwa na vitu vya dhamani nyingi.	F Kutumia mofimu ya kauli ya kutendeka.
	G Kutozingatia muktadha.

SEHEMU B (Alama 54)

Jibu maswali **yote** katika sehemu hii.

3. (a) Andika sentensi zifuatazo katika hali timilifu.

- (i) Petro hatawatembelea wazee wake likizo hii.
- (ii) Mimi ninamshinda Rashidi kwa mbio.
- (iii) Wewe ni abiria lakini lazima ulipe nauli.

- (iv) Mchezaji anarusha mpira.
 - (v) Mwalimu anafundisha somo la Kiswahili.
- (b) Bainisha njeo sahihi katika tungo zifuatazo:
- (i) Asha anafagia jikoni.
 - (ii) Mwalimu atatufundisha kuimba.
 - (iii) John alikuwa amefika stendi.
 - (iv) Watoto wake watamlilia sana.
 - (v) Hapo nitakuwa nimeondoka.
 - (vi) Timu yetu ilicheza vizuri sana.
 - (vii) Askari wanalinda raia.
 - (viii) Watoto walikuwa wamemfurahisha.
4. (a) Eleza dhima tano za uambishaji katika lugha ya Kiswahili.
- (b) Bainisha mzizi katika maneno yafuatayo:
- (i) Mwokozi
 - (ii) Matendo
 - (iii) Mlaji
 - (iv) Uonevu
5. (a) Andika visawe vya maneno yafuatayo kisha tunga sentensi moja kwa kila kisawe.
- (i) Majaliwa
 - (ii) Sahihi
 - (iii) Sifuri
 - (iv) Chuchumaa
 - (v) Choo
- (b) Eleza maana ya msingi na ya ziada kwa maneno yafuatayo:
- (i) Mchumi
 - (ii) Husudu
 - (iii) Kichaa
 - (iv) Mchafu
6. Kwa kutumia hoja sita, eleza kwa mifano namna lugha ya Kiswahili na Kibantu vinavyoshabihiana.
7. Andika insha yenye maneno yasiyopungua mia mbili (200) na yasiyozidi mia mbili hamsini (250) kuhusu "Umuhimu wa lishe bora kwa watoto."

8. Soma kwa umakini kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata.

Mchezo wa jana wa mpira wa miguu ulikuwa patashika nguo kuchanika. Katika kutupia macho wachezaji wa Tunisia, ni dhahiri kuwa mtazamaji yeyote angeweza kutabiri kuwa wachezaji gani wangejipatia ushindi. Wachezaji wa Tunisia walionekana kuwa majitu ya miraba minne na hivyo kutabiriwa kuwa washindi wa mchezo huo. Kwa siku za nyuma, wachezaji wa timu ya Tanzania waliweza kwenda sare na timu ya Tunisia kwa kipindi chote cha mchezo na pengine hawakuweza kupata ushindi kabisa. Kutokana na hilo, hofu kubwa ilitanda miongoni mwa Watanzania kwani siku hiyo huenda historia ikajirudia ya kufungwa au kutoka sare. Kipenga kilipolia wachezaji wa pande zote mbili walijitupa uwanjani wakionesha utanashati na manjonjo mengi huku wakipiga mazoezi ya hapa na pale. Watu walipowashangilia kwa hoi hoi na vifijo waliongeza madaha yao. Haukupita muda mrefu walitengana na kila mmoja alikwenda katika sehemu yake na mara kipenga cha kuashiria mpira kuanza kikapigwa. Naam, ilianza vuta nikuvute, kila mmoja akiwania kuanza kuufumania mlango wa mpinzani wake. Kuku kakara hiyo iliendelea hadi mwisho wa kipindi cha kwanza ambapo hakuna aliyefanikiwa kugusa nyavu za mwenzie. Kwa kipindi hiki chote timu ya Tanzania ilionekana kupiga moyo konde na kuwania ushindi. Wachezaji wa Tunisia nao waliapa kutoshindwa kuwatoa Watanzania kama walivyotazamia.

Kipindi cha pili kilianza kwa kila mchezaji kujihami dhidi ya adui yake ili mradi kila mmoja apate nafasi ya kuutundika mpira wavuni. Hata hivyo wachezaji wengi wa pande zote walionekana kulowa kwa kutoelewa nini kitatokea mbele yao baada ya dakika arobaini na tano zilizofuatia.

Muda mfupi baada ya kipindi cha pili kuanza, timu ya Tunisia iliona lango la timu ya Tanzania na kujiandikia bao la kwanza. Uwanja mzima ulipooza kwa upande wa Watanzania lakini Watunisia walionekana kufunguka nyuso zao kwa bashasha. Waswahili wanasema, "Mungu si Athumani." Hivyo, ilipotimia dakika ya themanini ya mchezo, Mohamedi Kajole alipata nafasi nzuri, akautoma mkwaju mkali kinywani mwa lango la Tunisia na kuiandikia timu ya Tanzania goli la kusawazisha. Nderemo, shangwe, vifijo na vigelegele vilitawala uwanjani kwa kuwa Kajole aliwatoa Watanzania aibu katika kiwanja cha nyumbani.

Mchezo ulikuwa kama umepata mvuto na ari mpya kwa wachezaji wa Tanzania ambao walionekana kuwa na kasi kubwa katika kupasiana mpira. Wachezaji wa Tunisia walianza kuhangaika uwanjani wakijua kuwa ushindi karibu utatoweka mikononi mwao. Mashabiki wa Tanzania nao walishika kasi katika kushangilia timu yao.

Harakati hizo ziliza matunda katika dakika ya themanini na tisa pale Kassim Kapombe alipoipatia timu yake ya Tanzania goli la ushindi. Vifijo, hoi hoi na shangwe upande wa timu ya Tunisia kwani walichokitegemea hawakukipata. Hadi mwisho wa

mchezo huu, Tanzania iliibuka kidedea kwa mabao mawili dhidi ya bao moja la Tunisia.

Maswali

- (a) Pendekeza kichwa kifaacho kwa habari uliyosoma.
- (b) Eleza mawazo waliyokuwa nayo watazamaji wengi kabla ya kuanza kwa mpira.
- (c) Eleza maana ya misemo ifuatayo kama ilivyotumika katika kifungu cha habari.
 - (i) Patashika nguo kuchanika.
 - (ii) Walipiga moyo konde.
 - (iii) Mungu si Athumani.
 - (iv) Waliibuka kidedea.
 - (v) Walishika kasi.
- (d) Watunisia walikuwa na hali gani baada ya kufungwa goli la pili?
- (e) Fupisha habari hii kwa maneno yasiyopungua mia moja (100) na yasiyozidi mia na tano (105).

SEHEMU C (Alama 30)

Jibu maswali **mawili (2)** kutoka sehemu hii. Swali la **tisa (9)** ni la **lazima**.

ORODHA YA VITABU

USHAIRI

Wasakatonge	-	M.S. Khatibu (DUP)
Malenga Wapya	-	TAKILUKI (DUP)
Mashairi ya Chekacheka	-	T.A. Mvungi (EP & D. LTD)

RIWAYA

Takadini	-	Ben J. Hanson (MBS)
Watoto wa Mama N'tilie	-	E. Mbogo (H.P)
Joka la Mdimu	-	A. J. Safari (H. P)

TAMTHILIYA

Orodha	-	Steve Reynolds (MA)
Ngoswe Penzi Kitovu cha Uzembe	-	E. Semzaba (ESC)
Kilio Chetu	-	Medical Aid Foundation (TPH)

9. “Lugha ni nyenzo muhimu katika kutoa mafunzo kwa jamii.” Thibitisha ukweli wa kauli hii kwa kutumia vipengele vitatu vya lugha kwa kila kitabu kutoka katika diwani mbili ulizosoma.

10. “Mhusika hawezi kuwa kamili katika kazi ya fasihi bila kubeba kikamilifu mawazo ya mwandishi.” Chagua mhusika mmoja kwa kila kitabu, kisha oneshā namna kila mmoja alivyowasilisha mawazo matatu ya mwandishi kutoka katika riwaya mbili ulizosoma.
11. “Mara zote wasanii wa tamthiliya huonesha mikakati ya kupambana na changamoto zilizopo katika jamii.” Onesha mikakati mitatu iliyotolewa na wasanii kwa kila kitabu kutoka katika tamthiliya mbili ulizosoma.